

ŞİZOFRENİ İLE İLGİLİ HEMŞİRELİK LİSANSÜSTÜ TEZLERİNİN ÖZELLİKLERİ

Hilal SEKI ÖZ* , Didem AYHAN**

ÖZET

Amaç: Şizofreni hastasının tanı/tedavi/rehabilitasyonunda hemşire önemli bir role sahiptir. Hemşirenin etkin bakım sunmasında kanıta dayalı uygulamalar ve hemşireliğe özgü bilimsel veri tabanının oluşması gereklidir. Bu bilginin sağlanmasında lisansüstü tezler kritik bir noktadadır.

Gereç-Yöntem: Retrospektif tanımlayıcı tipte olan çalışmada 'Ulusal Tez Merkezi'nde yer alan hemşirelik tezlerinden 'şizofreni' ile ilgili olanlar incelenmiştir. Araştırma kapsamına uygun 1988-2019 yılları arasında yayınlanmış 99 teze ulaşılmıştır.

Bulgular: Tezlerin %47,4'ünün 2015-2019 yılında yayınlandığı, %76,7'sinin yüksek lisans tezi olduğu, %41,4'ünün tez danışmanının 'Dr. Öğr. Üyesi/Yard. Doç. olduğu, %66,6'sının tanımlayıcı olarak yapıldığı, %49,4'ünün örneklemini şizofren hastaların oluşturduğu, %34,3'ünün psikiyatri polikliniğine başvuranlardan seçildiği, %13,1'inin Atatürk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü tarafından, %69,6'sının psikiyatri hemşireliği anabilim dalından yapıldığı, yüksek lisans tezlerinin %12,6'sında bakım yükü, doktora tezlerinde ise %13,6'sında ilaç/tedavi uyum değişkenlerinin incelendiği belirlenmiştir.

Sonuç: Hemşirelik alanında şizofreniye yönelik tezlerin daha çok yüksek lisans düzeyinde olduğu, yıllar arttıkça şizofreni alanında yapılan tezlerin arttığı, doktora tezlerinin daha çok yarı deneysel olarak, şizofren hastalarla, psiko eğitim gerçekleştirilerek yapıldığı; yüksek lisans tezlerinin daha çok tanımlayıcı olarak yapıldığı, örnekleminin daha çok hastalar olduğu görülmüştür. Bu doğrultuda, niceliksel kadar nitel verilerin de analiz edildiği tezlerin planlanması, bu tezlerden elde edilen bilgilerin hemşirelik uygulamalarında kullanılması önerilebilir.

Anahtar Kelimeler: Şizofreni, Hemşirelik, Lisansüstü tez

CHARACTERISTICS OF NURSING GRADUATE THESES ABOUT SCHIZOPHRENIA

ABSTRACT

Aim: Nurse has an important role in the diagnosis/treatment/rehabilitation of schizophrenic patients. Evidence-based practices and the nursing-specific scientific database should be established to provide effective care for the nurse. Graduate theses are at a critical point in providing this information.

Methods: The nursing theses in the National Thesis Center related to "schizophrenia" were examined in this study, which is a retrospective descriptive type. 99 theses published between 1988 and 2019 have been reached in accordance with the scope of the research.

Geliş Tarihi / Received: 18.03.2020

Kabul Tarihi / Accepted: 20.04.2020

* Dr. Öğr. Üyesi, Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü

** Dr. Öğr. Üyesi, Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü

Sorumlu Yazar / Corresponding Author: Didem Ayhan, kose.didem@gmail.com

Results: 76,7% of them were master's thesis, 41,4% of thesis advisor were 'assistant professor, 66.6% of them were made as descriptive, the sampling of 49.4% consists of schizophrenic patients, 34.3% were selected from those who applied to the psychiatry polyclinic and 13.1% were from Atatürk University Health Sciences Institute, 69.6% were made from the psychiatry nursing department, care burden in 12.6% of master's theses and drug / treatment compliance variables in 13.6% of doctoral theses were examined.

Conclusion: It is found that theses on schizophrenia in the field of nursing are mostly at the graduate level, the number of theses on field of schizophrenia have increased over the years, and the doctoral theses mostly conducted semi-experimentally, with schizophrenic patients and applied psychoeducation; It was seen that the master theses were made more descriptive and the sample was mostly consisted of patients. Accordingly, it can be suggested to plan theses in which qualitative data as well as quantitative data are analyzed and to use the information obtained from these theses in nursing practices.

Keywords: Schizophrenia, Nursing, Graduate thesis

GİRİŞ

Hemşirelik mesleği insalığın varoluşundan beri gereksinilen bakım ihtiyacından doğan, günümüzde lisans seviyesinde eğitimi olan profesyonel bir meslektir (Öztunç, 2012). Hemşirelikte lisans eğitimi ile birlikte mesleki eğitimi verecek ve bilimsel ilerlemeyi sağlayacak lisansüstü eğitim programları da yaygın olarak bulunmaktadır (Perälä and Pelkonen, 2004). Lisansüstü eğitimler sayesinde hemşirelik mesleğinin kendi alanına yönelik veri tabanı oluşturulmakta, kanıta dayalı uygulamalar için bilgi sağlanmakta, lisansüstü eğitim ile bireylere analitik düşünme ve araştırma yapmaya yönelik beceriler kazandırılmaktadır. Bunlarla birlikte hemşireliğe dair sorunların bilimsel yöntemlerle tanımlanması, bu sorunlara uygun çözümlerin geliştirilmesi ve hemşirelik uygulamalarına rehber oluşturması da sağlanmaktadır (Kocaman, 2005). Ülkemizde hemşirelik eğitimi incelendiğinde 1955 yılında lisans düzeyinde eğitimin hemşirelik yüksekokulları ile başladığı görülmektedir (Özbaş ve Buzlu, 2011; Taş, Dikeç ve Baysan Arabacı, 2019). İlk lisansüstü eğitime 1968 yılında yüksek lisans ile başlanmış ve bunu 1972 yılında doktora programının açılması takip etmiştir (Üstün, 2016).

Hemşirelikte lisansüstü eğitim programları branşlaşmaya uygun olarak anabilim dalları ile yapılmaktadır. Bu anabilim dallarından birisi Psikiyatri Hemşireliği anabilim dalıdır. Psikiyatri Hemşireliği anabilim dalının bazı üniversitelerde Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği, Ruh Sağlığı ve Psikiyatri Hemşireliği gibi farklı isimleri olsa da temel olarak ruh sağlığını koruma ve geliştirme, psikiyatrik hastalıkların etkin tanı, tedavi ve rehabilitasyonu, bütüncül bakımı hedefleyen, bu doğrultuda kaliteli ve güvenli ruh sağlığı bakımının sunulduğu hemşirelik hizmetlerini kapsamaktadır (Özbaş ve Buzlu, 2011). Bu anlamda toplum ruh sağlığı ile ilgili sorunlar, ruhsal hastalıklar ve sunulacak hemşirelik bakımına yönelik bilimsel çalışmalar sıklıkla bu anabilim dalının çalışma alanına girmekte, bu çalışmalar sıklıkla lisansüstü tezler şeklinde gerçekleşmekte, bu tezlerin incelenmesi de

alandaki yapılacak yeni araştırma ve tezler için rehber oluşturabilmektedir. Lisansüstü tezlerin incelendiği bir çalışmada anksiyete ve depresyonun yönetilmesine yönelik 38 tez ele alınmış, kullanılan hemşirelik girişimlerinin anksiyete ve depresyonu düşürmekte etkili olduğu saptanmıştır (Şentük ve Turan 2018). Lisansüstü tezlerde hemşirelik model ve teorilerinin kullanımını inceleyen bir çalışmada ise hemşirelik model ve teorilerinin kullanıldığı tez çalışmalarında yıllar geçtikçe artış olduğu bulunmuştur (Çam, Kaçmaz, Küliğ, Demirkol, Uğuryol, 2018). Ülkemizde 1980-2018 yılları arasında Psikiyatri Hemşireliği anabilim dalında gerçekleştirilen 382 lisansüstü tez incelendiğinde çalışmaların daha çok tanımlayıcı türde olduğu ve daha sıklıkla ruhsal bozukluğu olmayan bireylerle koruyucu ruh sağlığı alanında yapıldığı belirlenmiştir. Bu çalışmada incelenen tezlerin büyük bir çoğunluğunun, toplum ruh sağlığı ve konsültasyon-liyezon psikiyatrisi hemşireliği alt uzmanlık alanlarında yapıldığı, birey, aile ve toplumun ruh sağlığını koruma, geliştirme, sürdürme ve hasta ve ailelerine ruh sağlığını, problemlerle baş etme yollarını geliştirmeleri için yardım etmeye yönelik eğitim verme biçiminde olduğu, yani hemşirelerin ruh sağlığı hizmetlerindeki koruyucu rollerine yönelik olduğu görülmektedir (Taş, Dikeç ve Baysan Arabacı, 2019).

Şizofreni hastalığı önemli ruh sağlığı sorunları yaratan, birey kadar toplumu da etkileyen, sıklıkla genç yaşta başlayan, her iki cinstede benzer oranla ortaya çıkan, özellikle düşünce, algı ve duygulanım alanlarında bozulmalarla, iyileşme ve yinelemelerle seyreden kronik bir hastalıktır (Yıldız, 2005; Özbaş ve Buzlu, 2011). Şizofreninin tedavisi, psikofarmakolojik ve psikososyal yaklaşımları içermektedir (Vaccaro, Young & Glynn, 1993). Hastalığın yarattığı bozuklukların ortadan kaldırılması ve yeni toplumsal becerilerin kazandırılması için hastanede veya Toplum Ruh Sağlığı Merkezlerinde (TRSM) gereken terapotik ortamın oluşturulmasında hemşireler önemli görevler almakta ve hastanın iyileşme sürecinde anahtar rol oynamaktadır. Özellikle psikiyatri hemşireleri için şizofreni hastalığı, hastalığın zorlu doğası nedeniyle önemli çalışma alanlarına sahiptir. Bunlar hastalığın ortaya çıkardığı pozitif ve negatif belirtiler, ilaç/ tedavi uyumu, iç görü, işlevsellik, ruhsal durum, yaşam kalitesi, algılanan sosyal destek, hasta yakınlarının bakım yükü, şizofreniye yönelik inanç, tutum ve damgalanma gibi alanlardır (Özbaş ve Buzlu, 2011).

Sağlık bakım sisteminde şizofreninin tanı, tedavi ve rehabilitasyon süreçlerinde ortaya çıkan değişikliklere ve değişen insan gereksinimlerine uygun hemşirelik bakımının sunulabilmesi için hastalığın etki etmesi muhtemel her alana yönelik hemşireler tarafından bilimsel çalışmaların yapılması ve elde edilen sonuçların hemşirelik hizmetlerine aktararak güncellemeler yapılması önem taşımaktadır. Bu bağlamda yapılan bilimsel araştırmalar hemşirelik eğitim ve uygulamalarına temel oluşturmaktadır (Karagözoğlu, 2005). Şizofreni tanısı alan bireye özgü hemşirelik bakımının etkili sunulabilmesi için bu alanda temel oluşturacak çalışmaların hemşireler tarafından planlanması ve uygulanması önemlidir. Hemşirelik araştırmaları sahada hizmet sunan klinisyen hemşirelerden çok, akademisyen hemşireler tarafından yapıldığı düşünüldüğünde lisansüstü tezlerin uygulamalara yön

verici olduğu söylenebilir (Zauszniewski, Bekhet & Haberlein, 2012). Bu nedenle bu araştırma ile hemşirelik alanındaki şizofreniye yönelik lisansüstü tezler; türü, örnekleme, yöntemsel özellikleri ve araştırılan değişkenler yönünden incelenerek özelliklerinin belirlenmesi ve bundan sonra yapılacak çalışmalara yol gösterici olması amaçlanmıştır.

GEREÇ YÖNTEM

Araştırma retrospektif tanımlayıcı özelliktedir. Araştırma için veriler 04.06.2019-20.06.2019 tarihleri arasında toplanmıştır. Araştırmanın evrenini Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi'nde kayıtlı olan, web sitesi ara yüzünde görünen ve hemşirelikte yapılmış lisansüstü tezler oluşturmuştur. Verileri toplamak için Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi ana sayfasında tarama terimi bölümüne "Hemşirelik" ve "Şizofreni" yazılmış, aranacak alan olarak "Tümü" ve tez türü olarak "Tümü" alanları seçilmiştir (<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>). Tarama sonucunda 101 tez bulunmuş, 2 tez hekimler tarafından yapıldığı için araştırma kapsamının dışında bırakılmıştır. Araştırmanın evrenini toplam 99 tez oluşturmuştur. Araştırmaya dahil edilen 99 tez yayın yılına, yapıldığı eğitim programına, danışman unvanına, anabilim dalına, yapıldığı üniversiteye, araştırma yöntemine, evren/örneklem seçimine, yerine ve incelenen değişkenlere göre analiz edilmiştir. Veriler paket programda analiz edilmiş, frekansları incelenmiş ve verilerin sunumunda sayı ve yüzdeler değeri kullanılmıştır. Değişken analizi için lisansüstü tezlerde incelenen değişkenler arasındaki ilişkiye bakılmaksızın, araştırılan her değişken toplama bir değişken olarak dahil edilmiştir.

BULGULAR

Çalışma kapsamına alınan 1988-2019 yılları arasında yapılan 99 adet lisansüstü tezin %41.4'ü 2015-2019 yılları arasında yayınlandığı, %76.8'i yüksek lisans tezi olduğu, % 76.8'inin tez danışmanının unvanının 'Yard. Doçent Dr./ Dr. Öğr. Üyesi' olduğu, %69.7'sinin psikiyatri hemşireliği anabilim dalında, %13.1'inin Atatürk Üniversitesi tarafından yapıldığı saptanmıştır (Tablo 1).

Tablo 1. Lisansüstü tezlerin yayınlandığı yıllara, eğitim programına, tez danışmanının unvanı, yapıldığı anabilim dalına ve üniversitelerine göre dağılımı (n=99)

		n	%	
Yayınlandığı yıllara göre	1988-1994	1	1.01	
	1994-1999	7	7.07	
	2000-2004	9	9.09	
	2005-2009	12	12.12	
	2010-2014	29	29.29	
	2015-2019	41	41.42	
Lisansüstü programına göre	Doktora	23	23.23	
	Yüksek lisans	76	76.77	
Tez danışmanının unvanına göre	Profesör	17	17.17	
	Doçent	37	37.37	
	Yard. Doç/ Dr. Öğr. Üyesi	41	41.42	
	Doçent+ Yard. Doç.	3	3.03	
	Doktor	1	1.01	
Anabilim dalına göre	Hemşirelik	28	28.28	
	Psikiyatri hemşireliği	69	69.69	
	Toplum ruh sağlığı hemşireliği	2	2.02	
Yapıldığı üniversiteye göre	Atatürk Üniversitesi	13	13.14	
	İstanbul Üniversitesi	11	11.11	
	Hacettepe Üniversitesi	8	8.08	
	Marmara Üniversitesi	7	7.07	
	Ege Üniversitesi	7	7.07	
	İnönü Üniversitesi	6	6.06	
	Dokuz Eylül Üniversitesi	6	6.06	
	Cumhuriyet Üniversitesi	5	5.05	
	Akdeniz Üniversitesi	4	4.04	
	Gaziantep Üniversitesi	4	4.04	
	Gazi Üniversitesi	3	3.03	
	Selçuk Üniversitesi	3	3.03	
	Adnan Menderes Üniversitesi	2	2.02	
	Düzce Üniversitesi	2	2.02	
	Erciyes Üniversitesi	2	2.02	
	Hatay Üniversitesi	2	2.02	
	İstanbul Medipol Üniversitesi	2	2.02	
	Üsküdar Üniversitesi	2	2.02	
	Yıldırım Beyazıt Üniversitesi	2	2.02	
	Diğer*	8	8.08	
	Toplam		99	100

*Ankara, Çukurova, Erzincan, GATA, Harran, Mersin, Sağlık Bilimleri, Sakarya Üniversiteleri

Yapılan lisansüstü tezlerde tanımlayıcı yöntemin daha çok tercih edildiği, araştırma örneklemini olarak daha çok hastaların seçildiği, araştırma yer seçiminde ise en çok psikiyatri polikliniğinin tercih edildiği saptanmıştır (Tablo 2).

Çoğunlukla doktora tezlerinde yöntem olarak kullanılan yarı deneysel türde olan tezler incelendiğinde bunların %60'ında müdahale aracı olarak psikoeğitim kullanıldığı saptanmıştır. Sırasıyla psikoeğitim uygulamasını destek-uyum programları, egzersiz-yoga yaptırma, motivasyonel görüşme, stres yönetimi ve müzik terapi takip ettiği bulunmuştur (Tablo.3).

Tablo 2. Tezlerin yöntemlerine, evren/örnekleme, yerlerine göre dağılımı (n=99)

		n	%
Araştırmanın yöntemi	Tanımlayıcı	66	66.67
	Yarı deneysel	18	18.18
	Deneysel	10	10.1
	Metadolojik	2	2.02
	Ölçek geliştirme	2	2.02
	Metadolojik-tanımlayıcı	1	1.01
	Toplam	99	100
Doktora tezlerinin yöntemi	Tanımlayıcı	2	8,08
	Deneysel	7	30.3
	Yarı deneysel	13	56.5
	Metadolojik- tanımlayıcı	1	4.4
	Toplam	23	100
Yüksek Lisans tezlerinin yöntemi	Tanımlayıcı	64	84,2
	Deneysel	3	3.9
	Yarı deneysel	5	6,7
	Metadolojik	2	2,6
	Ölçek geliştirme	2	2.6
	Toplam	76	100
Araştırmanın Evren/Örnekleme	Sadece hastalar	49	49.5
	Sadece hasta ailesi/yakını	28	28.28
	Hasta ve ailesi	14	14.14
	Sağlık profesyoneli	5	5.05
	Diğer**	3	3.03
	Toplam	99	100
Araştırmanın yeri	Psikiyatri polikliniği	34	34.35
	Psikiyatri servisi	21	21.21
	TRSM	21	21.21
	Hasta dernekleri	8	8.08

Diğer***	15	15.15
Toplam	99	100

** İşveren, lise öğrencisi, bir ilde yaşayan bireyler ***Üniversite, hemşirelik bölümü, lise, il, bakımevi, ASM

Tablo 3. Doktora tezlerinden yarı deneysel ve deneysel olanların yöntemlerine göre dağılımı

Doktora (n= 20)	n	%
Psikoeğitim verilerek	12	60
Destek-uyum programı	3	15
Egzersiz + yoga	2	10
Motivasyonel görüşme	1	5
Stres yönetimi	1	5
Müzik terapi	1	5

Çalışma kapsamındaki doktora tezleri değişkenler açısından incelendiğinde ilaç-tedaviye uyumun %13.6 ile en sık incelenen değişken olduğu, ayrıca tezlerde işlevsel iyileşme ve bakım yükünün %11.4 oranında araştırıldığı bulunmuştur. Yüksek lisans tezlerinin %12.6'sında bakım yükünün ve %8.6'sında damgalamanın araştırıldığı saptanmıştır. İncelenen tezler yüksek lisans ve doktora ayrımı yapılmaksızın değerlendirildiğinde lisansüstü tezlerin %11.6'sında bakım yükünün araştırıldığı belirlenmiştir. Bu oranı sırasıyla işlevsel iyileşme (%7.2), ilaç-tedaviye uyum (%7.2) ve damgalama (%6.6) izlemektedir (Tablo 4).

Tablo 4. Lisansüstü tezlerin incelenen değişkenlere göre dağılımı

Doktora (n= 44)	n	%
İlaç-tedavi uyum	6	13.6
İşlevsel iyileşme	5	11.4
Bakım yükü	5	11.4
İç görü	3	6.8
Yaşam kalitesi	3	6.8
Stresle baş etme	2	4.5
Bilgi/görüş	2	4.5
İnanç	2	4.5

*incelenen verilerde 17 adet tek değişken tabloya dahil edilmemiştir.

Yüksek lisans (n= 127)	n	%
Bakım yükü	16	12.6
Damgalama	11	8.6
İşlevsel iyileşme	8	6.3
İlaç-tedavi uyum	7	5.5
Sosyal işlevsellik	7	5.5
Sosyal destek	6	4.7

İç görü	5	3.9
Yaşam kalitesi	5	3.9
Gereksinim	4	3.1
Bilgi/görüş	4	3.1
Tutum/yaklaşım	4	3.1
Ruhsal durum	3	2.4
*incelenen verilerde 47 adet 2, 1 değişken tabloya dahil edilmemiştir.		
Toplam (n= 181)	n	%
Bakım yükü	21	11.6
İşlevsel iyileşme	13	7.2
İlaç-tedavi uyum	13	7.2
Damgalama	12	6.6
Yaşam kalitesi	8	4.4
İç görü	8	4.4
Sosyal işlevsellik	7	3.9
Bilgi/görüş	6	3.3
Sosyal destek	5	2.7
Tutum/yaklaşım	5	2.7
İnanç	4	2.2
Ruhsal durum	3	1,6
Stresle baş etme	3	1.6
Depresyon	3	1.6
*incelenen verilerde 70 adet 2,1 değişken tabloya dahil edilmemiştir.		

**Çalışma kapsamındaki lisansüstü tezlerde değişkenler arasındaki ilişkiye bakılmaksızın, araştırılan her değişken toplama bir değişken olarak dahil edilmiştir. Bu analiz sonucunda 23 doktora tezinde 44 değişken, 76 yüksek lisans tezinde 127 değişkenin incelendiği saptanmıştır.

TARTIŞMA

Bir bilim dalı ile ilgili yapılan çalışmalar o bilim dalının sorunlarını tanımlama ve olası çözüm yollarını derinlemesine inceleme fırsatı vermektedir. Anabilim dalında yürütülen lisansüstü tez çalışmaları ise uzman olacak bireylerin hangi alanda daha detaylı araştırma yapmak istediklerini gösterirken, aynı zamanda o alanlara yönelik bilimsel bilgi birikimine de katkı sağlamaktadır.

Çalışma kapsamında lisansüstü programlarda hemşireler tarafından yürütülen ve şizofreni ile ilgili olan 99 tez incelenmiştir. Çalışmada şizofreni ile ilgili yapılan tezlerin büyük kısmının 2015 yılından sonra olduğu bulunmuştur. Arslan, Uzun ve Oflaz'ın (2010) yaptıkları çalışmada 1991 yılından sonra tez sayısının arttığı ifade edilmiştir. Tel ve Sabancıoğulları'nın (2014) yaptıkları çalışmada 2006-2012 arasında yapılan doktora tez sayısı diğer yıllara göre daha fazla olduğu bulunmuştur. Erim ve Petekkaya'nın (2020) Türkiye'de psikiyatri alanında yapılan uzmanlık tezlerini inceledikleri çalışmada 2011 yılından sonra özellikle 2015 yılına kadar tez sayısında ciddi bir artış olduğu ifade edilmiştir. Çalışmada en çok 2015-2019 yılları arasında tez çalışmalarının

yayınlanmasının hem hemşirelik anabilim dallarında lisansüstü eğitimin yaygınlaşması (Perälä and Pelkonen, 2004), hem de şizofreni hastalarının rehabilitasyonunu hedefleyen TRSM'lerin 2011 yılı itibari ile yıllar geçtikçe yaygınlaşmasının katkı sağladığı söylenebilir. Ayrıca bu zaman diliminde tez sayısının fazla olması, lisansüstü program sayısının zaman içinde artması ve halihazırda açık olan programlardan mezun sayısının artması olarak yorumlanabilir. Genel olarak tez çalışmalarının artması şizofreni ile ilgili yapılan tezlerin dörtte üçünün yüksek lisans olduğu görülmektedir. Taş ve arkadaşlarının (2019) çalışmalarında psikiyatri hemşireliği alanında yürütülen lisansüstü tezlerin dörtte üçünün yüksek lisans tezi olduğunu göstermişlerdir ve bu durum çalışmanın sonucuyla da uyumludur. Bunun sebebi olarak yüksek lisans tez sayısının doktora tez sayısının hemen hemen üç katı olması ve diğer çalışma konularının da benzer şekilde bu orandan etkilendiği söylenebilir. Ülkemizde yüksek lisans programlarının, doktora programlarından daha yaygın olması da bu sonucu etkileyebilir.

Yürütülen tezlerin danışmanlarının ünvanına bakıldığından yarısına yakınının (%41,42) doktor öğretim üyesi olduğu görülmektedir. Tel ve Sabancıoğulları'nın (2014) doktora tezlerini inceledikleri çalışmada tez danışmanlarının yarısından fazlasının (%54) ünvanının profesör olduğu bulunmuştur. Bu durumun doktora programlarının açılma ön koşullarından, doktora tezlerinin sıklıkla hemşirelik müdahalesi gerektiren kapsamlı tezler olmasından kaynaklı olduğu ve profesör ünvanlı öğretim üyelerinin çoğunlukla doktora tez danışmanlığı yapmasının doğal bir sonuç olduğu söylenebilir. Çalışmada yüksek lisans tezlerinin çoğunlukta olması (%76,7), tez danışmanlarının çoğunlukla doktor öğretim üyesi olmasıyla uyumlu olduğu ifade edilebilir. Tezlerin yürütüldüğü anabilim dalı incelendiğinde büyük çoğunluğunun psikiyatri hemşireliği anabilim dalı altında toplandığı, %28'inin hemşirelik bilimdalı altında olduğu görülmektedir. Şizofreni hastalığının doğası nedeniyle Psikiyatri Hemşireliğinin çalışma alanı kapsamına girmesinin, Psikiyatri hemşireleri tarafından daha çok ele alınmasına yol açtığı söylenebilir. Psikiyatri hemşireliği alanında yapılan lisansüstü tezlerin büyük çoğunluğunun (%63,59) Erzurum, Ankara, İstanbul, İzmir, Sivas ve Malatya illerindeki üniversitelerde olduğu dikkat çekmektedir. Bunun sebebi olarak bu illerdeki üniversitelerin hemşirelik eğitiminde tarihçelerinin daha eskiye dayanması, lisansüstü eğitime daha önce geçmiş olmaları ve büyükşehir oldukları için çevre illerden gelen başvurular ile hem hasta sayısının hem de öğrenci sayısının daha fazla olması söylenebilir.

Tezlerin yöntemlerine, evren/örneklemine, yerlerine göre dağılımı incelendiğinde lisansüstü tezlerin %66,6'sının tanımlayıcı türde olduğu; yüksek lisans tezlerinin %84,2'sinin tanımlayıcı, doktora tezlerinin ise % 56,5'inin yarı deneysel türde olduğu bulunmuştur. Arslan ve arkadaşlarının (2010) ülkemizde hemşirelik alanında doktora tez çalışmalarının özelliklerini inceledikleri çalışmada, yürütülmüş tezlerin yaklaşık olarak yarısının deneysel/yarı deneysel türde olduğunu ifade edilmiştir. Tel ve Sabancıoğulları'nın (2014) psikiyatri hemşireliği alanındaki doktora tezlerini incelediği

çalışmada, tezlerin %55.5'inin yarı deneysel türde, %35.4'ünün tanımlayıcı türde olduğu saptanmıştır. Ardahan ve Özsoy'un (2015) hemşirelik alanında lisansüstü tezleri inceledikleri çalışmalarında, yüksek lisans tezlerinin %47.6'sının, doktora tezlerinin ise %45.6'sının tanımlayıcı türde olduğu bulunmuştur. Besen'in (2016) yine hemşirelik alanında yapılmış lisansüstü tezleri incelediği çalışmada da, tezlerin %39.5'inin tanımlayıcı yöntem ile yapıldığı bulunmuştur. Taş ve arkadaşları (2019) ülkemizde psikiyatri hemşireliği alanında yürütülen lisansüstü tezleri inceledikleri çalışmada yüksek lisans tezlerinin %84.2'sinin tanımlayıcı türde, doktora tezlerinin %75.3'ünün deneysel türde olduğunu belirlemişlerdir. Çalışmamızda da yüksek lisans tezlerinin çoğunlukla niceliksel ve tanımlayıcı türde olduğu doktora tezlerinde müdahale araştırma sayısının arttığı bulunmuştur. Bu bulgu literatür ile uyumludur. Niteliksel araştırma yönteminin araştırma kapsamına giren tezlerde pek kullanılmadığı niceliksel yöntem ile entegre edildiği dikkat çekmektedir. Nitel araştırma yöntemleri bireylerin deneyimlerini, algılarını, olayları yorumlama şekillerini, sezgilerini, duygu ve düşüncelerini derinlemesine anlamaya olanak tanınması açısından psikiyatri hemşireliğinin felsefi ile örtüşmektedir. Çam ve Yalçiner'in 2016 yılında ülkemizde hemşirelik alanında nitel araştırmaların durumunu inceledikleri çalışmada nitel araştırmaların %16'sının psikiyatri hemşireliği alanında olduğunu ifade etmişlerdir. Tezlerin tasarımındaki oran farklılıkları ise bu çalışmada sadece psikiyatri hemşireliği alanında şizofreni ile ilgili yürütülen tezlerin çalışmaya dahil edilmesinden kaynaklandığı söylenebilir.

Yürütülen lisansüstü tezlerin evren ve örnekleme incelendiğinde bu tezlerin yarısının örneklemini hastalar oluşturmaktadır. Diğer yarısını ise hasta yakınları sağlık çalışanları, öğrenciler ve sağlıklı kişiler oluşturmaktadır. Taş ve arkadaşlarının (2019) yaptıkları çalışmada yüksek lisans tezlerinin %14.6'sı ve doktora tezlerinin ise %17.5'i ruhsal bozukluğu olan yetişkin veya çocuk-erginle yapıldığını bulmuşlardır. Besen (2016) 1980-2015 yılları arasında Türkiye'deki hemşirelik lisansüstü tezlerini incelediği çalışmasında 2007 yılından sonra yürütülen tezlerin %44.8'inin hasta bakımına yönelik olduğunu ifade etmiştir. Tel ve Sabacıoğulları'nın (2014) yaptıkları çalışmada da, psikiyatri hemşireliği alanında yapılmış doktora tezlerinin %12.6'sının evren ve örnekleminin psikiyatri hastalarından oluştuğunu vurgulanmıştır. Zauszniewski ve arkadaşlarının (2012) 2006 - 2010 yılları arasında toplamda beş psikiyatri hemşireliği dergilerinde yayınlanan deneysel araştırmaları incelediği çalışmasında müdahale çalışmalarının yarısının örneklemini psikiyatri hastalarının oluşturduğunu ifade edilmiştir. Ünsal ve Sökmen'nin (2011) bir hemşirelik dergisindeki yayınların özelliklerini inceledikleri çalışmalarında evren ve örnekleme sırasıyla hemşirelik öğrencileri, hastalar ve hemşirelerden oluştuğunu saptanmıştır. Literatürdeki bu farklılığın incelenen çalışmaların kapsamından kaynaklanabileceği düşünülmektedir. Bununla birlikte çalışmada şizofreni üzerine yapılan lisansüstü tezler incelendiğinden, şizofreni hastalığından en çok etkilenen grup olarak hastanın kendisi ve yakınının olması nedeniyle örneklem seçiminde en çok tercih edilenler olmaları

olağandır. Ayrıca şizofrenide tanı, tedavi ve rehabilitasyon yöntemlerinin gelişmesi, ruh sağlığına yönelik damgalama ile yapılan mücadeleye ile hasta görünürlüğünün artması ve hemşirelik uygulamalarında hasta merkezli bakımın ön plana çıkması da bu örneklem seçimini etkileyebilir.

Araştırmanın yürütüldüğü yerin özelliklerine bakıldığında şizofreniyeye ilişkin hemşirelik tezlerinin üçte birlik büyük çoğunluğu psikiyatri polikliniğinde yapılmıştır. Polikliniği, TRSM (%21.21) ve psikiyatri servisi (%21.21) takip etmektedir. Taş ve arkadaşlarının (2019) yaptıkları çalışmada yüksek lisans ve doktora tezlerinin büyük bir çoğunluğunun, toplum ruh sağlığı hemşireliği alt uzmanlık alanlarında yapıldığı görülmektedir. Bunun sebebi olarak özellikle tez çalışmalarında zaman kısıtı dolayısıyla hızlı veri toplama gereksiniminin olduğu söylenebilir. Günlük olarak polikliniğe başvuran hasta sayısı dikkate alındığında, tanımlayıcı çalışmalar için kısa sürede veri toplama imkanı sunmaktadır. Toplum ruh sağlığı merkezlerine hastaların günlük ve düzenli olarak gelmesi grup aktiviteleri ve müdahale çalışmalarını yürütmek için kolaylık sağlayabilmektedir.

Yarı deneysel ve deneysel türde yürütülen doktora tezleri incelendiğinde şizofreniyeye yönelik yürütülen tezlerin %60'nda müdahale aracı olarak psikoeğitim verilmiştir. Taş ve arkadaşlarının (2019) yaptıkları çalışmada deneysel ve yarı deneysel türde yürütülen doktora tezlerinin %55.6'sında psikoeğitim ile müdahalede bulunulmuştur. Tel ve Sabancıoğulları'nın (2014) psikiyatri alanında yapılan doktora tezlerini inceledikleri çalışmada bu tezlerin %58.6'sının psikoeğitim müdahalesi olduğu saptanmıştır. Lee, Choe ve Hah'ın (2012) hemşirelik doktora tez çalışmalarını inceledikleri çalışmada tezlerde hasta eğitimi, bakım verenlerin eğitiminin daha sık ele alındığı ifade edilmiştir. Bunun sebebi olarak alınan lisansüstü eğitimin psikoeğitim vermek için yeterli olması diğer müdahale araçları olan motivasyonel görüşme, psikoterapi, sanat terapi, yoga vb. ekstra uygulayıcı eğitimleri gerektirmesinden kaynaklandığı düşünülebilir.

Şizofreniyeye yönelik lisansüstü hemşirelik tezlerinin araştırılan değişkenlere göre dağılımı incelendiğinde doktora tezlerinde en çok ilaç- tedavi uyumu, işlevsel iyileşme ve bakım yükü çalışılırken yüksek lisans tezlerinde ise bakım yükü, damgalama, işlevsel iyileşme, ilaç-tedaviye uyum, sosyal işlevsellik, sosyal destek, iç görü ve yaşam kalitesi değişkenlerinin incelendiği görülmektedir. Taş ve arkadaşlarının (2019) yaptıkları çalışmada psikiyatri alanında yapılmış lisansüstü tezlerin konularının çoğunlukla hasta ve ailelerine ruh sağlığını, problemlerle baş etme yollarını geliştirmeleri için yardım etmeye yönelik eğitim verme olduğu belirtilmiştir. Tel ve Sabancıoğulları'nın (2014) yaptıkları çalışmada ise doktora tezlerinin konu alanları ilk sırada hemşire eğitimi ve hemşirelerin iş doyumunu, tükenme ve baş etme özellikleri, ikinci sırada psikiyatri hasta eğitimi, genel klinik hasta eğitimi ve sağlıklı birey/aile eğitimi, üçüncü sırada ise öğrenci hemşire eğitimi ve çocuk/ergen eğitimi olduğu belirlenmiştir. Çalışma ile literatürdeki tez konularına ilişkin farklılık özellikle şizofreniyeye yönelik yapılan tezleri incelenmiş olmasından kaynaklanabilmektedir. Bununla beraber genel olarak hasta hasta yakını ve hemşire eğitimi tezlerin konusu olarak belirtilmiş

olsa da bu çalışmada eğitim uygulama aracı olarak değerlendirilip konu bağımlı değişkenler açısından ele alınmıştır. Yine şizofreni hastalarında sık görülen ve hastalığın seyrini doğrudan etkileyen tedaviyi red etme, bakım yükü, bozulan sosyal ve mesleki işlevsellik ve damgalama konularına yapılan lisansüstü tezlerde yer verilmesi ile problemin daha iyi anlaşılabilmesi ve çözüm yollarını netleştirebilmek istenmiş olabilir. Bununla birlikte yapılan müdahaleler ile alanın en sık karşılaşılan sorunlarına çözüm bulunmasına olanak sağlanabilmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bir mesleğin bilimsel yapıya sahip olabilmesi için kendine özgü bilimsel bilgi içeriğinin olması ve yapılan araştırmalardan elde edeceği bilgilerle kendini sürekli geliştirmesi gerekmektedir. Bu bağlamda yapılan bilimsel araştırmalar hemşirelik eğitim ve uygulamalarına temel oluşturmaktadır. Şizofreni tanısı alan bireye özgü hemşirelik bakımının etkili sunulabilmesi için bu alanda temel oluşturacak verileri oluşturacak çalışmaların hemşireler tarafından planlanması ve uygulanması önemlidir. Lisansüstü tezler bu anlamda bilimsel veri tabanı oluşturmakta oldukça önemli bir yere sahiptir. Şizofreniye yönelik hemşirelik tezlerinin incelenmesini amaçlayan bu araştırma sonucunda tez çalışmalarının yıllara göre artış gösterdiği, daha çok yüksek lisans düzeyinde ve tanımlayıcı türde olduğu, doktora tezlerinin daha çok yarı deneysel olarak, şizofren hastalarla, psikoeğitim gerçekleştirilerek yapıldığı ve en çok ilaç/tedavi uyumunun araştırıldığı; yüksek lisans tezlerinin daha çok tanımlayıcı olarak yapıldığı, örnekleminin daha çok hastalar olduğu, hasta yakınları ile gerçekleştirilenlerde ise en çok bakım yükünün araştırıldığı görülmüştür. Yapılan tüm bu çalışmalar hemşirelikte bilimsel bilgi içeriğinin artmasına katkıda bulunmaktadır. Çalışmadan elde edilen sonuçların uygulama-eğitim alanına yansıtılması ile bakımda kalitenin artırılması hedeflenmelidir. Bu çalışma sonucunda niceliksel kadar nitel verilerin de analiz edildiği tezlerin planlanması, bu tezlerden elde edilen bilgilerin hemşirelik uygulamalarında kullanılması önerilebilir.

KAYNAKLAR

- Ardahan, M., & Özsoy, S. (2015). Türkiye’de hemşirelik araştırmalarındaki eğilimler: yüksek lisans ve doktora tezleri üzerine bir çalışma. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 4(4), 516-534.
- Arslan, F., Uzun, Ş. & Oflaz, F. (2010). Characteristics experienced difficulties and usage of doctoral dissertations in nursing in Turkey. *Türkiye Klinikleri Journal of Nursing Sciences*, 2(2),110-112.
- Besen, D. (2016). Examining post graduate theses in nursing in Turkey between 1980-2015. *International Journal of Health Services Research and Policy*, 1(2), 46-51. doi: 10.23884/ijhsrp.2016.1.2.03

- Çam, O., & Yalçın, N.(2016). Türkiye’de hemşirelikte nitel araştırmaların durumu. *Ege Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi* 32(1), 90-99.
- Çam, M. O., Kaçmaz E.D., Küliğ D., Demirkol H., Uğuryol M. (2018). Theory/model use in postgraduate thesis at psychiatry and mental health nursing. V. International, IX. National Psychiatric Nursing Congress. *Congres Book*, Oral presentatin, ss:130
- Erim, B. R., & Petekkaya, S. (2020). Türkiye’de psikiyatri alanında 1981-2018 yılları arasında yapılmış uzmanlık tezlerinin değerlendirilmesi. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 31(1), 1-8. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> (04.06.2018).
- Karagözoğlu, Ş. (2005). Bilimsel bir disiplin olarak hemşirelik. *Cumhuriyet Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 9(1), 6-14.
- Kocaman, G. (2005). Türkiye’de hemşirelik eğitim sorunları ve çözüm arayışları.12 Mayıs 2005 *Dünya Hemşireler Günü Özel Baskı*, Ankara.
- Lee, J. H., Choe, M. A., & Hah, Y. S. (2012). Analysis of trends and contents of nursing doctoral dissertations in Korea. *Journal of Korean Academy of Nursing*, 42(2), 302-309. doi:10.4040/jkan.2012.42.2.302.
- Özbaş, D., & Buzlu, S. (2011). geçmişten günümüze psikiyatri hemşireliği. *Florence Nightingale Hemşirelik Dergisi*, 19(3), 187-193.
- Öztunç, G. (2012) Hemşireliğin Doğası. İçinde: T.A. Aştı, A. Karadağ, (Ed). *Hemşirelik Esasları, Hemşirelik Bilimi ve Sanatı*. (1. Baskı.) İstanbul: Akademi Basın ve Yayıncılık, 26–35.
- Perälä, M. L., & Pelkonen, M. (2004). Networking for the advancement of nursing research in Europe for twenty-five years. *International Journal of Nursing Practice*, 10(1), 54-55.
- Şentürk S., & Turan Ş. (2018) Examination of postgraduate thesis on complementary and integrated therapies used to improve anxiety and depression in the field of nursing. V. International, IX. National Psychiatric Nursing Congress. *Congress Book*, Oral presentation, ss:55
- Taş, G., Dikeç, G., & Baysan Arabacı, L. (2019). Türkiye’de ruh sağlığı ve psikiyatri hemşireliği alanında yürütülen lisansüstü tezlerin niceliksel ve içerik açısından incelemesi. *Psikiyatri Hemşireliği Dergisi*, 10(3), 173-180.
- Tel, H. & Sabancıoğulları, S., (2014). Psikiyatri hemşireliği doktora tezlerinin özellikleri. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi*, 7(3), 178-185.
- Ünsal, A., & Sökmen, S. (2011). Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisinin makale ve yazar özellikleri. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 14(4),10- 16.

- Vaccaro, J. V., Young, A. S., & Glynn, S. (1993). Community-based care of individuals with schizophrenia: Combining psychosocial and pharmacologic therapies. *Psychiatric Clinics, 16*(2), 387-399.
- Yıldız, M. (2005). Şizofrenili hastaların ayaktan tedavisinde ruhsal ve toplumsal girişimler neden gereklidir ve nasıl uygulanabilir? İçinde S. Candansayar (Ed). *Neden Nasıl Şizofreni?* (1. Baskı.) Ankara: Peday Yayınları; 237–268.
- Zauszniewski, A. J., Bekhet, A., & Haberlein, S. (2012). A decade of published evidence for psychiatric and mental health nursing interventions. *OJIN: The Online Journal of Issues in Nursing, 17*(3), 1-12. doi: 10.3912/OJIN.Vol17No03HirshPsy01.